

PROFESINĖ SAJUNGA – ĮRANKIS KARTU PASIEKTI TAM TIKRŲ TIKSLŲ

Darbo rinkoje susiduria du kardinaliai skirtingi interesai: darbdaviams svarbu gauti kuo didesnę pelną ir kuo mažiau mokėti darbuotojams už darbą; darbuotojams svarbu, kad darbo sąlygos ir gaunamas atlygis garantuotų jiems normalų, žmogišką gyvenimą.

Suprantama, kad resursai ir galia yra ne darbuotojų pusėje, o įstatymai ir institucijos savaime neužtikrina visų darbuotojų teisių ir negali užfiksuoti visų darbdavių daromų nusižengimų. Pavieniai savo interesus norintys ginti darbuotojai greit pasijunta bejėgiais, nes visiškai priklauso nuo darbdavio valios ir gali būti atleisti arba persekiojami darbe. Todėl darbuotojams būtina organizuotis į profesines sąjungas, kad dėl bendro reikalo vieni kitus palaikydami galėtų atstovauti savo interesams ir sukurtų atsvarą galią turintiems darbdaviams.

Yra manančiųjų, jog darbuotojams pakanka susiburti ir pradėti kovą dėl kokio nors svarbaus dalyko, pvz., didesnių atlyginimų. Jie mano, kad nereikia kurti pastovios organizacijos, o prasidėjus kovai užtenka į ją įsitraukti. Tačiau patirtis rodo, jog nuolatinės organizacijos nebuvimas – priežastis kilti vis naujoms problemoms, o galingos profesinės sąjungos egzistavimas darbdaviui atima drąsą ir norą sukelti vis naujų problemų darbuotojams. Be to, kai atsiranda sunkumų, dažniausiai jau būna per vėlu kurti profesinę sąjungą. Tai panašu į draudimo agento vizitą name, kuris jau apimtas gaisro.

KAS YRA PROFESINĖ SAJUNGA?

Profesinė sąjunga yra nuolat veikianti darbuotojų įkurta ir valdoma demokratinė organizacija, tai – vienintelis teisėtas, efektyviausias ir laiko patikrintas darbuotojų interesų gynimo instrumentas. Tikslai:

- apsaugoti narius darbe;
- pagerinti jų darbo sąlygas;
- siekti geresnių savo narių gyvenimo sąlygų;
- spręsti individualius ir kolektyvinius darbo ginčus;
- remti nukentėjusius darbo rinkoje savo narius;
- formuoti bendrą darbuotojų požiūrį į visuomenės problemas.

KAIP ĮSTEIGTI PROFESINĘ SAJUNGĄ

Visų pirma yra būtina surinkti 20 darbuotojų, pageidaujančių įsteigti profesinę sąjungą.

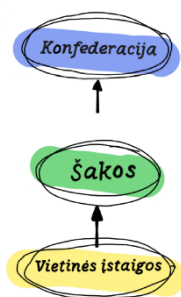
Tai yra vienintelis reikalavimas, jei steigiate profesinę sąjungą, kuri veiks darbdavio (fizinio asmens, įmonės, įstaigos ar organizacijos, ar jų padalinio) lygmeniu. Jei steigiate tik pas vieną darbdavį veikiančią profesinę sąjungą ir joje yra mažiau nei 200 darbuotojų, pakanka surinkti 1/10 darbuotojų, bet ne mažiau kaip 3 darbuotojus. x 20

Steigiamajame susirinkime reikia patvirtinti įstatus bei išsirinkti pirmininką, pavaduotojus, komitetą, viskas turi būti užfiksuojama protokolu. Per 6 mėnesius nuo steigiamojo posėdžio profesinė sąjunga turi kreiptis į Registrų centrą ir įregistruoti profesinę sąjungą.

Ne visada reikia profesinę sąjungą registruoti Registrų centre. Nacionaliniu, šakos ar teritoriniu lygmeniu veikiančios profesinių sąjungų organizacijos gali steigti savo padalinius. Tokiu atveju įstaigos ar įmonės darbuotojai turėtų kreiptis į šakinę organizaciją pagal ekonominės veiklos rūšį, kuri pagal savo įstatuose nustatytą tvarką padės įsteigti profesinę sąjungą.

Profesinės sąjungos gali steigtis ir profesiniu, pareiginiu, gamybinu, teritoriniu ar kitais pačių profesinių sąjungų nustatytais principais, tačiau norint derėtis dėl kolektyvinių sutarčių reiktų jungtis į šakos profesinę sąjungą arba tokią sukurti.

PROFESINIŲ SĄJUNGŲ TIPAI

Šakos lygmeniu veikiančios profesinių sąjungų organizacijos jungia vietines įstaigas ar įmonės profesines sąjungas ir/ar teritorinius darinius. Jos gali vesti derybas tiek dėl darbdavio lygmens, tiek dėl šakos kolektyvinės sutarties. Vienos šakos darbuotojai turi daug bendrų reikalų, todėl susivienijus lengviau apginti grupinius interesus. Vienydamą kelių įstaigų, bendrovių ar pramonės šakų darbuotojus tokia organizacija sugebės geriau atremti darbdavių puolimus, organizuoti solidarumo akcijas ar teikti teisinę pagalbą nariams.

Nacionalinis profesinių sąjungų centras jungia šakos lygmeniu veikiančias profesines sąjungas. Jis derasi su valdžios institucijomis, dalyvauja priimant įstatymus ir daro įtaką darbo ir socialiniais klausimais aukščiausiu lygmeniu.

Profesinių sąjungų susivienijimai taip pat dalyvauja tarptautinių profesinių sąjungų susivienijimų veikloje, kurie teikia pasiūlymus Europos komisijai, ruošiant europines direktyvas ar kitus teisės aktus.

Didžiausias profesinių sąjungų centras Lietuvoje yra Lietuvos profesinių sąjungų konfederacija, vienijanti 25 šakines organizacijas.

NARYSTĖ

Nuo profesinės sąjungos įregistravimo Registru centre ar šakos lygmeniu veikiančioje profesinėje sąjungoje jos steigėjai tampa profesinės sąjungos nariais. Jie turi pateikti prašymą darbdavio buhalterijai išskaičiuoti ir pervesti nario mokestį profesinei sąjungai. Jeigu darbuotojai nenori, kad darbdavys žinotų apie jų narystę, reikia pateikti prašymą profesinei sąjungai nario mokestį mokėti tiesiogiai jai.

Darbuotojai, norintieji tapti jau esamos profesinės sąjungos nariais, turi rašyti prašymą profesinei sąjungai tapti jos nariu ir jau minėtą prašymą dėl nario mokesčio išskaičiavimo. Narystė profesinėje sąjungoje pasibaigia pateikus raštišką prašymą išstoti iš organizacijos ir darbdavio buhalterijai – nebeišskaičiuoti nario mokesčio.

Profesinės sąjungos nariais negali būti darbdavys arba jam atstovaujantys asmenys.

VEIKLOS PRINCIPAI

VIENYBĖ. Pirmasis ir pagrindinis darbuotojų judėjimo principas yra vienybė arba solidarumas: „vienas – už visus, visi – už vieną“. Be šio principo neįmanoma pasiekti jokių rezultatų, o esant tvirtai vienybei – galima nuversti kalnus. Todėl visų profesinių sąjungų tikslas – siekti šimtaprocentinės narystės. Kuo didesnis profesinės sąjungos narių procentas nuo bendro darbuotojų skaičiaus, tuo organizacija stipresnė. Nepriklausomai nuo to, koku principu veikia profesinė sąjunga – įmonės ar įstaigos, šakos ar nacionaliniu lygmeniu, – visi jos nariai yra lygūs, nepriklausomai nuo jų rasės, tautybės, pilietybės, lyties, pažiūrų, lytinės orientacijos, sugebėjimų ar socialinio statuso.

Profesinės sąjungos negali tapti uždariais klubais. Jos turi būti atviros visiems darbuotojams, nes streiko atveju profesinės sąjungos atstumtus darbuotojus darbdavys gali panaudoti kaip streiklaužius.

NEPRIKLAUSOMUMAS. Tam, kad organizacija tarnautų savo narių interesams, ją ir turėtų kontroliuoti patys nariai. Niekas geriau nei patys nariai negali nuspręsti, ką ir kaip turi daryti profesinė sąjunga. Jei ji nori pasiekti savo tikslų, ji neturi leisti, kad jai nurodinėtų ar ją kontroliuotų išorinės jėgos: vyriausybė, darbdaviai, politinės partijos, religinės, visuomeninės ar kitokios organizacijos bei paskiri asmenys.

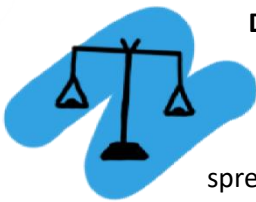
Kad ir kaip vyriausybė vertintų profesines sąjungas – gerai ar blogai, - tačiau visuomet ji remis galingų visuomeninių grupių interesus, visų pirma, - darbdavių. Jeigu vyriausybė ims kontroliuoti profesinių sąjungų veiklą bei politiką, jos ims atstovauti jau ne darbuotojams, o taps vyriausybės įrankiu.

Būna atveju, kai profesinę sąjungą savo darbuotojams „suorganizuoja“ darbdavys. Tokią profesinę sąjungą vadiname „geltonąja“, jai įtaką daro administracija ir jos statybiniai. Dažniausiai tai – įmonės ar įstaigos profesinė sąjunga, ir jos tikslas – ne ginti darbuotojų interesus, o priešingai – neleisti susikurti tikrajai profesinei sąjungai. Kai įmonės administracija pradeda darbuotojus spausti stoti į profesinę sąjungą, tai yra aiškus ženklas, jog ji – „geltonoji“.

Taip pat reikėtų atsispirti ir politinėms partijoms, kurios norėtų profesinę sąjungą kontroliuoti ar jai vadovauti. Mat iš esmės skiriasi abiejų šių institutų tikslai: profesinės sąjungos tikslas yra padėti nariams, o politinės partijos – gauti kuo didesnę visuomenės palaikymą ir ateiti į valdžią.

Be abejojimo, profesinės sąjungos nariai gali pasirinkti, kokiai partijai ar religinei bendruomenei priklausyti, bet jie neturėtų primetinėti savo įsitikinimų profesinei sąjungai ir versti ją veikti ne pagal profsąjunginius principus.

DEMOKRATINIAI METODAI. Priimant sprendimus turi būti atstovaujama visų organizacijos narių grupių interesams, o nutarimus turi lemti daugumos narių valia. Profesinės sąjungos nariai turi gauti informaciją apie organizacijos principus ir struktūrą, kad galėtų kuo aktyviau dalyvauti formuojant profesinės sąjungos sprendimus. Visi profesinės sąjungos nariai privalo turėti lygias teises ir privilegijas, taip pat ir pareigas. Visa su profesinės sąjungos reikalais ir veikla susijusi informacija turi būti prieinama nariams ir būti jų dėmesio centre.

Profesinių sąjungų vadovai, atstovai, vadovaujamųjų organų nariai turėtų būti reguliariai renkami narių balsavimu ir būti jiems atskaitingi. Jie gali būti atšaukiami, jei jų veikla netenkina daugumos narių. Niekada ir jokiomis sąlygomis asmenys į vadovaujančius profesinės sąjungos postus negali būti skiriami į pareigas vieno ar kelių asmenų.

Savo prigimtimi profesinė sąjunga yra demokratinis institutas, nes kitu atveju nebūtų įmanomas jos ilgalaikis ir efektyvus veikimas bei nuolatinis atsinaujinimas.

FINANSAI

Jei solidarumas yra profesinės sąjungos jėga, tai finansai – jos kraujas.

Profesinės sąjungos galia priklauso net tik nuo narių gausumo, bet ir nuo jų sąmoningumo bei aktyvumo. Tai reiškia, kad veiklios profesinės sąjungos rengia narių mokymus, kelia jų sąmoningumą ir kvalifikaciją. Šiam darbui reikia lėšų, kaip ir kampanijoms pritraukti naujų narių. Be to, gerai organizuotos profesinės sąjungos yra pasirengusios netikėčiausioms aplinkybėms. Efektyviam darbuotojų teisių gynimui yra reikalingi teisininkai, ekspertai, tyrėjai, viešųjų ryšių specialistai ir kt.

Kai profesinė sąjunga skelbia streiką, reikia ypač daug lėšų, kurios kaupiamos specialiuose fonduose daugelį mėnesių ir net metų. To padaryti neįmanoma, jei nariai mano, jog profesinei sąjungai mokami mokesčiai turi būti kuo mažesni.

Labai svarbu, kad profesinės sąjungos netaptų priklausomos nuo darbdavių, politinių partijų, kitų organizacijų, todėl didžioji dalis lėšų turi ateiti nario mokesčio pavidalu. Posakis „kas moka, tas ir muziką užsako“ šiuo atveju ypač tinka. Profesinė sąjunga, kuri iš išorinių šaltinių gauna daugiau lėšų nei iš narių, ilgainiui tampa priklausoma nuo tų, kurie moka.

Norint turėti bent kiek stipresnę profesinę sąjungą, nario mokestis turėtų būti mažiausiai 1 proc. nuo darbuotojo *brutto* darbo užmokesčio. Procentinė mokesčio sistema yra pasiteisinusi, nes šiuo atveju mokesčių našta visiems nariams yra vienoda: tie, kurie uždirba daugiau, gali ir daugiau mokėti, uždirbantieji mažiau atitinkamai moka ir mažesnį nario mokestį.

Prie darbuotojų judėjimo galima prisidėti ir Valstybinei mokesčių inspekcijai parašius prašymą (kasmet iki gegužės 1 d.) atitinkamai profesinei sąjungai pervesti 0,6 proc. nuo per praėjusius metus sumokėto gyventojų pajamų mokesčio. Nuo 2019 m. profesinėms sąjungoms nebereikia dėl paramos konkuruoti su kitomis organizacijomis, jos turi atskirą eilutę, kaip ir politinės partijos.

Visiems profesinių sąjungų nariams reikia suprasti, kaip svarbu yra ne tik reguliariai mokėti nario mokestį, bet ir nuolat gauti informaciją, kaip lėšos yra panaudojamos.

VALDYMAS

Profesinės sąjungos nariai turėtų išsirinkti atsakingus ir gabius žmones vadovaujančioms pareigoms atlikti. Tačiau rinkimais narių veikla nesibaigia, jie turėtų stebėti išrinktuosius pareigūnus, kad į suvažiavimuose ir susirinkimuose priimtą organizacijos politiką nebūtų žvelgiama aplaidžiai.

Tačiau ne vien nuo lyderių priklauso organizacijos valdymas, daug labiau – nuo pačių narių. Jie privalo informuoti išrinktuosius apie savo bėdas bei problemas darbe ir, savo ruožtu, žinoti, ką daro ar ko nedaro išrinktieji vadovai.

Profesinės sąjungos nariai turi žinoti, kad profesinė sąjunga tarnauja jiems ir tik jie sprendžia, kas yra profesinė sąjunga ir ką ji daro, o sąjungą valdantys organai (pirmininkas, komitetas ar valdyba) privalo nepamiršti, kam jie dirba. Žinoma, pirmininkas turi turėti pakankamai galių, kad galėtų efektyviai veikti, tačiau profesinė sąjunga nėra tik pirmininkas. Kuo aktyvesni yra visi profesinės sąjungos nariai, tuo gyvybingesnė yra organizacija. Darbuotojai neįvertins profesinės sąjungos veiklos, jei patys joje aktyviai nedalyvaus, o bus tik pasyvūs stebėtojai. Pagaliau, net geriausias pirmininkas nesugebės pasiekti gerų rezultatų be aktyvios profesinės sąjungos narių paramos.

Profesinė sąjunga – ne paslauga, kurią perki už nario mokestį, o priemonė kartu pasiekti tam tikrų tikslų.

VEIKSMAS

Sprendimus dėl visų veiksmų nariai turi priimti kartu. Konkrečiai suformuluokite, ko norite pasiekti: tikslaus darbo laiko skaičiavimo, apmokamų viršvalandžių, reguliarios pertraukos ir pan. Dažnai geriau pradėti nuo mažesnių dalykų, - labai svarbu yra pasiekti pirmąją pergalę, kuri suteiktų pasitikėjimo savimi. Aptarkite, kokiomis sąlygomis galėtumėte nusiliesti. Reikalauti reiktų daugiau, nei realiai tikėtės pasiekti, bus daugiau erdvės derybose.

Prieš pradėdami bet kokius veiksmus yra būtina turėti strategiją: dėl ko, kada ir ką darysite. Visi sėkmingi darbuotojų kovos būdai yra grįsti vienybe, tarpusavio pagalba ir gebėjimu atsikirsti. Labai svarbu atidžiai pasirinkti, kokią informaciją pateiksite darbdaviui ir žiniasklaidai. Su pastarąja reikia bendrauti tuomet, kai darbdavys nesileidžia į kalbas ir ignoruoja jūsų reikalavimus. Taip pat apsvarstykite visas galimas darbdavio reakcijas ir joms pasiruoškite. Reiktų susitarti, kas kalbės su darbdaviu ir žurnalistais.

Streikas – yra įprastos darbo tvarkos nutraukimas darbuotojams susitarus be administracijos nurodymo. Tačiau jį surengti laikantis visų procedūrų yra gana sudėtinga, tam reikalingi kompetentingi teisininkai ir didelės lėšos streikui nepavykus. Tačiau be streiko yra ir kitų kovos taktikų, t.y. itališkas streikas, japoniškas streikas, pagaliau – įvairūs piketai ir t.t.

Jeigu jūsų darbdavys vis tiek negirdi, ir veiksmus reikia tęsti, nedarykite ilgų pertraukų tarp akcijų. Po kiekvieno veiksmo naudinga aptarti, kas ir kaip įvyko, kad tai, kas nepasisekė, nesikartotų ateityje. Būkite pasirengę, jog darbdavys gali bandyti jus po vieną paveikti versdamas išstoti iš profesinės sąjungos. Eikite pas jį po kelis ir reikalaukite viską pateikti raštu.

Savo reikalavimus išdėstykite raštu bei reikalaukite raštiško atsakymo iš darbdavio (tinka ir el. paštu), rinkite visus įrodymus, kurie vėliau gali pasitarnauti ginčą sprendžiant darbo ginčų komisijoje.

Darbo ginčų komisijai ar teismui galima pateikti ir slapta darytų garso įrašų, tačiau negalima piktnaudžiauti savo teisėmis, elgtis nesąžiningai, norint falsifikuoti įrodymus ar viešinti įrašą su įrodinėjimu nesusijusiais tikslais.

O GAL DARBO TARYBA?

Taip, jei darbuotojų atstovavimas reikalingas darbdaviui tik dėl paukščiuko ataskaitose. Ne, jei darbuotojai nori realaus atstovavimo ir gynybos.

Pareigą inicijuoti darbo tarybos steigimą turi darbdavys, kurio dispozicijoje yra daugiau nei 20 darbuotojų. Išrinkti darbo tarybų nariai dažnai net formaliai negali vykdyti jiems priskirtų funkcijų – atstovauti darbuotojams informavimo ir konsultavimo procese, nes darbdaviai juos verčia pasirašyti konfidencialumo sutartis.

Tuo tarpu profesinės sąjungos turi teisę: individualiai ginti savo narius ir jiems atstovauti individualiuose darbo santykiuose (darbo ginčų komisijose, teismuose); dalyvauti kolektyvinėse derybose, sudaryti kolektyvines sutartis ir kontroliuoti jos vykdymą, inicijuoti kolektyvinį darbo ginčą dėl interesų; reikalauti, kad darbdavys panaikintų neteisėtus sprendimus, taip pat – skelbti streiką. Profesinės sąjungos taip pat turi didesnes galimybes organizuoti įvairius mokymus darbo teisės ar atstovavimo klausimais savo nariams, kviečiasi ekspertus derybose dėl kolektyvinės sutarties, ar teikia pasiūlymus įstatymų projektų rengėjams.

Jeigu darbovietėje jau yra veikianti darbo taryba, tai niekaip neriboja darbuotojų galimybės steigti profesinę sąjungą.

KOLEKTYVINĖ SUTARTIS

Tai – rašytinis darbdavio ir profesinės sąjungos susitarimas dėl darbo, darbo apmokėjimo ir kitų socialinių ir ekonominių sąlygų. Kolektyvinė sutartis visuomet sudaroma derybų keliu. Todėl šiam procesui reikalingi jau gana brandūs šalių santykiai, nes darbdavys neturėtų būti dominuojanti šalis, galinti primesti savo valią kitai šaliai. Abi šalys turi būti lygios ir turėti vienodą galimybę teikti savo pasiūlymus, sąlygas ar reikalavimus, kuriuos šalis norėtų įtraukti į kolektyvinę sutartį.

Kolektyvinės sutartys turėtų pagerinti tam tikras darbo, socialines, ekonomines sąlygas palyginti su įstatymų nustatytais minimaliais reikalavimais. Kartais darbdavys siekia sudaryti kolektyvinę sutartį, kurioje numatytos tik jam palankios nuostatos (daugiau viršvalandžių, platesnės terminuotų sutarčių sudarymo galimybės, šiurkščių darbo pareigų pažeidimų sąrašo praplėtimas, numatyta daugiau atvejų, kai darbuotojas privalo atlyginti visą žalą ir pan.). Tokiu atveju nereiktų skubėti pasirašyti kolektyvinės sutarties, o siekti ir darbuotojams palankių nuostatų. Tam pasitelkti galima kolektyvinio darbo ginčo inicijavimą, o jo neišsprendus profesinė sąjunga turi teisę skelbti streiką.

KĄ BŪTINA ŽINOTI:

Darbo sutartis – darbuotojo ir darbdavio susitarimas raštu. Tai – pagrindinis Jūsų dokumentas darbe. Nepradėkite dirbti, kol jos nepasirašėte.

Nepradėti dirbti: jei nesate supažindintas su darbų sauga; jei neparūpintos saugos priemonės (jei reikia); jei abejojate, ar Jums aiškios pavestos funkcijos.

Visi susitarimai su darbdaviu turi būti sudaryti raštu. Žodiniai susitarimai neturi jokios juridinės galios.

Nepasirašinėkite jokių darbdavio pateiktų raštų čia pat. Jis privalo duoti visus dokumentus, reikalingus Jums apsispręsti, ir suteikti laiko su jais susipažinti.

Į darbo laiką turi būti įskaitomas ir pasirengimas darbui bei susitvarkymas po jo.

Darbdavys negali riboti jūsų teisės į atostogas, priešingai, jis privalo jus skatinti (bet neversti) pasinaudoti jomis.

Išankstinis lėšų rinkimas dėl ateityje galimos žalos darbdaviui yra neteisėtas.

Darbuotojas turi teisę susipažinti su savo darbo laiko apskaita, kurią privalo tvarkyti darbdavys, ir reikalauti neatlygintinai gauti darbo laiko apskaitos žiniaraščio išrašą.

Nutraukiant darbo sutartį pasidomėkite dėl iškeitinių išmokų. Tam tikrais atvejais jos priklauso ir išeinant iš darbo savo noru.

Nerašykite prašymo išeiti iš darbo savo noru, jei tokio noro neturite.

LIETUVOS
PROFESINIŲ
SĄJUNGŲ
KONFEDERACIJA

*Kalbame 1000 profesijų vardu!
Prisijunk. Dėl geresnio gyvenimo.*

www.lpsk.lt